

הרב ישראל דנדרוביץ

בענין השאת משואות ביו"ט של ראש השנה

שם ד"ה אלמא), ומכיון שכן הזמן היחיד שנותר להשיא הוא רק במוצאי ראש חודש, באור ליום ל"א.

ג) איברא, שהמעייין בירושלמי (ר"ה פ"ב ה"א, דף יא ב) עיניו תחזינה מישרים שהירושלמי כן נתן טעם וסיבה לכך שיש להשיא באור ליום ל"א דווקא ולא באור ליום ל', אלא שלמרבח הפליאה הובא שם טעם שונה ולא את הטעם שהזכרנו.

ומכיון שכן בטרם נדון בטעמו של הירושלמי, עלינו לברר מה טעם מיאן בטעמא דידן שהוא פשוט ומחזור בסברא ובמציאות; וביותר יקשה, שמשמע מדברי הירושלמי שאילולי טעמו אכן לא היינו משיאין באור ליום ל"א, ומכיון שנתבאר שהזמן היחיד שבו שייך להשיא הוא דווקא בזמן זה, א"כ צריך ביאור היכי משכחת לה ששיאנו בזמן אחר.

ד) ואכן הגאון האור שמח בספרו על הרמב"ם (פ"ב מהלכות קדוש החודש ה"ט) כבר נתקשה בזה, וכתב דכי תימא דאיירי כגון שנראה בעליל בליל שלושים, ומשיאין אע"ג דלא קדשו ב"ד את החודש כיון שבודאי יקדשוהו; דזה ליתא מכיון דמבואר בבבלי (כא ב) דבחודשים ניסן ותשרי אין השלוחין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש, וזה אע"פ שנראתה הלבנה בעליל בליל שלושים, מטעם דחיישינן דילמא מימלכי ב"ד ומעברי לה ויהיה קלקול למועדות, והנה טעם הירושלמי שנביא להלן בארוכה הוא מפני יו"ט של ראש השנה, וא"כ בלאו הכי א"א להשיא בליל שלושים, דהרי בחודש תשרי חיישינן דילמא מימלכי ב"ד ומיעברי לה.

ודיחויי זה חוזר ונראה, דאה"נ דעת הבבלי דאין השלוחין יוצאין עד ששמעו מפי ב"ד מקודש, אבל מאן יימר לך שאף

א) תנינן בפ"ב דראש השנה (כב ב): "בראשונה היו משיאין משואות, משקלקלו הכותים התקינו שיהו שלוחין יוצאין. כיצד היו משיאין משואות, מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן, וכורך במשיחה, ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור, ומוליך ומביא ומעלה ומוריד עד שהוא רואה את חבירו עושה בראש ההר השני, וכן בראש ההר השלישי".

ואיתא עלה בגמ': "ת"ר אין משיאין משואות אלא על החודש שנראה בזמנו לקדשו. ואימתי משיאין, לאור עיבורו" - פירוש: דין השאת המשואות היה רק כשקדשו ב"ד את החודש בזמנו שזהו יום ל' ועשאוהו להחודש שעבר חסר, ואילו באם עברו את החודש שעבר ונקבע ראש החודש הבא ביום ל"א שוב לא השיאו; וכשהשיאו הרי שהזמן שבו השיאו את המשואות היה במוצאי ראש חודש שזהו אור ליום ל"א.

ב) אודות הסיבה שהשאת המשואות היתה רק כשהחודש חסר ולא כשהוא מלא, האריכה הגמ' במשא ומתן נרחב, יעו"ש; אולם את הטעם מדוע ההשאה היתה דווקא במוצאי ראש חודש ולא בכל זמן אחר וכגון בליל ר"ח, סתמה הגמ' ולא פירשה.

לכאורה, ביאור הדבר הוא פשוט ביותר, עד כדי כך שלא הגמ' ולא רש"י טרחו לבארו; שכן אימתי נשיא את המשואות, הלא ההשאה היא רק לאחר שהגיעו עדים והעידו שנראה החודש בזמנו וב"ד קבלו את דבריהם וקדשו את החודש, ומכיון דקיי"ל דאין מקדשין את החודש בלילה, הרי שבאור ליום ל' בודאי שא"א להשיא את המשואות שכן לא יתכן שכבר התקדש החודש, ואילו ביום אין כל תועלת בהשאתן שכן שרגא בטיהרא למאי מהניא ואין אור המשואות נראה למרחוק (השוה: פסחים ג ב וברש"י

משואות בליל ל', אילולי טעמא דהירושלמי שאין משיאין אלא בליל ל"א, (וראה בספר שערי תורת ארץ ישראל לרז"ו רבינוביץ, ירושלם ת"ש, על הירושלמי כאן שכתב מדיליה כחידוש האו"ש לפתוח מכאן מקור דברי הרמב"ם).

ומלבד שאין הכרח לחידוש האו"ש בדעת הרמב"ם מדברי הירושלמי, שכן איכא לאוקמי להירושלמי כדאמרינן לעיל בגוונא דנראה בעליל בליל ל', דכשם שיוצאין שלוחין בחזקת שנתקדש כך גם היו יכולין להשיא משואות; אפשר לרחות ראיתו מהירושלמי בהיכי תמצני נוספת, דהנה בהגהות ר"א לנדא (ר"ה כא ב) כתב דמשכחת לה נראה בעליל ביום כ"ט, בגוונא שחודש העבר היה ע"פ המולד חסר וב"ד איימו על העדים לעברו, ונמצא שיום א' בחודש הוא יום ב' ע"פ המולד, ויום כ"ט בחודש הוא יום ל' ע"פ המולד, ומעתה יתכן שנראתה הלבנה בליל כ"ט והעידו עדים בב"ד ביום כ"ט וקדשו ב"ד את החודש בזמנו, דשפיר היו יכולים להשיא משואות בליל ל' אילולי טעמא דהירושלמי, ואין כל הכרח לדברי האו"ש שכתב דעל כרחנו צריכים אנו להגיע בביאור הירושלמי לגוונא דהרמב"ם.

ו) אלא שעדיין לא ניחא לי בכל השלוש אופנים שהבאנו דמשכחת לה שיוכלו להשיא משואות בליל ל', לומר שמחמתם הוצרך הירושלמי להביא טעם מדוע אין משיאין בליל ל', שכן בלאו הכי הטעם פשוט לכאו', דאה"נ ישנם אופנים שהיו יכולים להשיא בליל ל', אבל ברור שישנם אופנים שקביעות החודש כחסר אינה ידועה בליל ל' והיא נקבעת רק ביום ה', וא"כ העדיפו חז"ל לקבוע זמן אחד שבו כבר ברור בודאי שהחודש חסר ושאו' ישיאו, מאשר שלפעמים ישיאו בליל ל' ופעמים בליל ל"א, וא"כ לשם מה הוצרך הירושלמי להביא טעם אחר, וצ"ע.

ושוב מצאתי בספר מתא דירושלים (להגרמא"ל ליטש סגל רוננבום, מהדו"ח

דעת הירושלמי כן; ובפרט דהא להדיא אמרינן בירושלמי איפכא (שם): "רבי ביטל את המשואות ... והתיר שיהיו יוצאין עליו מבערב בחזקת שנתקדש", ומפורש יוצא דדעת הירושלמי אינו כהבבלי אלא ס"ל דשרי לצאת מבערב בחזקת שנתקדש.

ואיהו גופיה הרגיש בזה, וכתב דאפילו לרבי שהתיר לצאת מבערב בחזקת שנתקדש, ליכא לאוקמי להירושלמי דמשואות אליביה, דהא בחדא מחתא אמרינן שהוא ביטל את המשואות, וא"כ ממ"נ הקושיה במקומה עומדת דלרבי דס"ל שאפשר לצאת מבערב בחזקת שנתקדש, הרי בטלו את המשואות; ולמאן דפליג וס"ל דהיו משיאין את המשואות הרי לדעתו אין השלוחין יוצאין עד שישמעו מפי ב"ד מקודש, ומעתה כמאן אזל הירושלמי דס"ל דאילולי טעמו היו יכולים להשיא בליל ל'.

ומסתפינא למימר דכפי הנראה אישתמיטתיה לפי שעה להגאון האור שמח הא דבהמשך הירושלמי אמרינן התם להדיא שאע"פ שבטלו את המשואות לא נתבטלו הם לגמרי ועדיין היו משיאין אותם מטבריה שכן התם לא הוה שכיחי כותים לקלקל, ומעתה איכא למימר דהירושלמי דס"ל דאי לאו טעמא דידיה היו משיאין בליל ל', ולכאו' הא אין מקדשין את החודש בלילה, הוא משום דס"ל דהשלוחין יוצאין מבערב בחזקת שנתקדש, ואף היו יכולין להשיא את המשואות בחזקת שנתקדש.

ה) ומכח הא דלא ניחא ליה להאו"ש בתירוץ הנזכר, כתב שמדברי הירושלמי נפתח לנו מקור דברי הרמב"ם שכתב (כפ"ב מקדוה"ח ה"ט) דהיכא דראוהו ב"ד עצמן בסוף יום כ"ט ב"ד אומרים מקודש שכן עדיין יום הוא, "ויפלא בעיני כל מעיין מהיכן יצא לרבינו דבר נפלא כזה, ותה"ל מצאתי ראיה עצומה מירושלמי...", דעל כרחנו צריכים אנו לומר דהירושלמי דידן דס"ל דהיה שייך להשיא בליל ל' איירי בכה"ג דהרמב"ם, ומכיון דב"ד מקדשים החודש שפיר אמרינן שהיו יכולים להשיא

שנסתפק אם איסור עימור הוא דווקא במין אחד או שהוא אפילו במקבץ מינים הרבה, והביא מאיגוד דלולב שאוגר ג' דברים שונים לולב הדס וערבה ואין בו משום עימור, ועל כרחך דאין בו משום עימור.

(והגם שהגר"י ענגיל לא פירש מבטן מי יצאו הדברים ומי הוא זה ואיזה הוא שנסתפק בזה והוכיח מאיגוד דלולב, אגלה סוד דכפי הנראה כוונתו לכ"ק האדמו"ר האבני נזר מסוכאטשוב זצוק"ל בספרו אגלי טל (מלאכת מעמר אות ג) שכתב "ואם אסף איזה מינים חלוקים שצריך לקיבוצם וקבצם יחד אני מסופק אם נקרא מעמר או לא", וכתב בזה על אתר (כאות ד): "ויש להביא הוכחה דשייך עימור במינים חלוקים היכי שצריך לצירופם, דהנה בענין אגד דלולב ולקייחת האתרוג יש דברים מעורבכים, ובחידושי בארתי הדברים באר היטב בעזה"י", ויעו"ש שהרחיב בזה טובא ומה שציין לחידושו הלא הם כתובים על ספר שו"ת אבנ"ז או"ח ח"ב סי' תצב).

והגר"י ענגיל כתב על זה הספק: "ויש להביא ראיה להיפוך מירושלמי ר"ה ליל זמנו אין משיאין מפני יו"ט", וקשה מה איסור היה בההשאה הא הבערה לצורך מצוה מותרת מטעם מתוך, ולא היה מלאכה בהשאה לכאור' רק הבערה, ע"ש בה"ב במשנה, ועל כרחך דכיון שהיה כורך במשיחה, ע"ש במשנה, היה זה מעמר ועימור אסור גם ביו"ט, ומבואר דגם במינים שונים: כלונסאות של ארז וקנים ועצי שמן וכו' שייך מעמר, וגם תשמע מינה דעימור הוי אפילו שלא במקום גידולו ואפילו שלא באוכלין".

(י) אלא דאיהו גופיה שדי בה נרגא: "ואולם י"ל דכיון דבמקומות דלא ידעו, בלא"ה נהגו אותו היום קודש מספק, והשיאו המשואות רק שידעו שלמחר הוא חול ומתי יחול יוה"כ וסוכות, על כן הוה ליה עושה מלאכה שלא לצורך היום רק לצורך חול, דאפילו צורך יוה"כ וסוכות

ירושלים גענף תשלח. על הירושלמי כאן) שתמה על עיקר הירושלמי כגוף הקושיה דלעיל: "יש לעיין בלא"ה אין יכולין להשיא בלילי זמנו שמא לא יבואו עדים ויהיה מעובר, וצ"ע". ולאחר מכן הוא מוסיף וכותב כקושיתנו: "ואין לומר עכ"פ היכא דבאו עדים, מ"מ אין מתקנין אלא בענין שוה, ורוב פעמים אין באים העדים רק ביום שלושם".

(ז) והנה טעם הירושלמי שאין משיאין המשואות בליל ל' אלא דווקא בליל ל"א הוא: "מפני יום טוב", ופירש הקה"ע דקאי על יו"ט של ראש השנה וגזרו בכל החדשים אטו חודש תשרי, שאם יהא בתשרי החודש חסר לא יוכלו להשיא המשואות בליל ל' שכן הוא ליל יו"ט ואסור להשיא בו משואות, ולכן תקנו ששיאו בליל ל"א שבו כבר מוצאי יו"ט.

ונלאו כל חכמי לב מלהבין ולהשכיל את ירושלמי אלו, שכן מה איסור יש להשיא משואות ביום טוב, דהא קיי"ל (רמב"ם פ"א מה' יו"ט ה"ד) דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, וא"כ עדיין אנו יכולים לומר ששיאו תמיד בליל ל' ואף ביו"ט של ר"ה לא יהא בכך כל איסור.

(ח) ויש להעיר מדברי הטורי אבן (ר"ה דף כג א ד"ה ואע"ג) שכתב לגבי ענין אחר, דאין משואות דוחין יום טוב שכן הבערה שאינה לצורך אוכל נפש אסורה.

וראיתי להגאון מוהר"א טיקטין בספרו דבר בעתו (הנדפס בתוך אס"ז לר"ה) שכתב דאין דברי הטו"א מוכרחים דהא איכא למימר מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ולמעשה צדקו דברי הטו"א דהא כן איתא להדיא בירושלמי, אולם עדיין טעמא בעי.

(ט) ואשכחנא להגאון מוהר"י ענגיל בסוף ספרו גליוני הש"ס (קונטרס הוצאת כללים והערות מדברי הירושלמי, כ"ד אות קכב) שיצא לדון בדבר החדש, והביא מספר אחד

י"ב) עוד מצאתי בספר תרועת מלך (זוסמנוביץ, מהדו"ח ירושלים תשל"ט. עמ"ס ר"ה סי' נט אותיות ב-ג) שאף הוא ישב על מדוכה זו לבאר מה טעם יאסר להשיא משואות ביום טוב, הלא הבערה מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, וכאן הוי צורך יום טוב ממש להודיע לגולה שהיום הוא יו"ט.

וכתב בזה 'האמת הברור לענ"ד דלא קשה מידי בזה על הירושלמי' כיון דהשאת המשואות הוא צורך גבוה וקיי"ל (פסחים מח) דלגבי צורך גבוה לא אמרינן מתוך ואסור ביו"ט, והיינו טעמא דלא הותר ההבערה ביו"ט לצורך המשואות. ויעו"ש שהרגיש מהא דאיתא (פסחים ה ב) דהותרה הבערה לצורך שריפת חמץ מדינא דמתוך, וביאר דשאני הכא דהמשואות הנה רק מדרבנן כיון שלהודיע אפשר ע"י שלוחים, ואילו בחמץ החיוב דאורייתא הוא בשריפה והאיסור דהבערה הוא רק מדרבנן, ועוד הרחיב בזה.

והגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א בספרו שקל הקודש (פ"ג מהל' קדוה"ח ה"ח, בבאור ההלכה ד"ה היו משיאין) הקשה עלה: "וצ"ע דע"י שלוחים א"א ביום א' של ר"ה להודיע לכל הגולה ואפילו לבני ארץ ישראל לא יכלו להודיע ... וגם בשאר החדשים המשואות הודיעו לכל הגולה כדתנן (ר"ה כב ב) והשלוחין לא הגיעו רק למקום שיש בו מהלך י' ימים ... וגם שם לא בכל המקומות הגיעו ... ופשיטא שהמשואות הוא מצוה דאורייתא להודיע לכל הגולה ולא גרע משריפת חמץ".

י"ג) ולכן העלה שם הגר"ח בביאור הדבר: "אבל נראה שהיה כאן עוד הרבה מלאכות חוץ מהבערה, שמסתמא הכלונסות של אז והקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן לא היו מכינים מקודם שהרי לא ידעו אם יצטרכו לעשות משואות אלא באותו לילה היו קוצצין ומביאין ויש כאן מלאכת קצירה, וכן מה דהיו קושרין במשיחה כדפירש"י יש כאן מלאכת קשירה, ומלאכות אלו אין בהם

שבות רחוקה היא והוי כלצורך חול, וע"כ אסור, ובאתי רק להעיר".

ואי משום הא לא איריא, שכן לכאור' הוי השאת המשואות כן לצורך יו"ט, וראה בערוך לגר (ר"ה כג א) שכתב כן להדיא הן על דברי הטו"א והן על הירושלמי שכתבו דאסור להשיא משואות ביו"ט, ונתפלא עליהם דאמאי לא: "דהא בין לשיטת רש"י בין לשיטת התוס' בביצה (דף יב) הותרה הבערה או הוצאה שלא לצורך אוכל נפש היכי שיהיה בהבערה או בהוצאה קצת צורך יו"ט, ולכן למה יאסור לעשות משואות ביו"ט להודיע לגולה שהוא יו"ט ודאי, וכי יש צורך קצת גדול מזה להודיע לישראל שיחוגו יו"ט בודאי ולא בספק".

ובזה נסתלק הדיחוי על תירוצו של הגר"ע ושפיר יכולים אנו לומר שהאיסור הוא משום מעמר, וצדקו דבריו במה דהוכיח מהגאון הגדול האמו"ל ^{16/09/2018} לעיל בדיני מעמר.

י"א) אלא שגוף דברי הגר"ע פליאה דעת ממני ולא ירדתי בזה אפילו לתחילת דעתו, דמהיכי תיתי שיהיה האיסור משום מעמר, הלא שפיר יכולים להשיא המשואות בליל יו"ט, ואת המשואות יעמרו ויכינו מבערב יו"ט, שכן יכולים להכניס על הספק ואפי' אם בחודש זה לא ישתמשו במ דדילמא יהיה החודש מלא, עדיין יכולים להניחם לחודשים הבאים שבודאי יהיה חודש אחד חסר.

וא"כ אין מהכא כל ראייה לא לענין עימור במינים שונים ולא לענין עימור שלא במקום גידולו ושלא באוכלין, וכמובן דלנידון דידן הדרה קושיה לדוכתא מה איסור יש בהשאת המשואות ביו"ט; עוד יצוין שאף אם נקבל את חידוש הגר"י ענגיל מ"מ רמ"א עלן למידע שדבריו יסודותם בהררי קודש בהשיטות הסוברים שדווקא בהבערה אמרינן להתירא דמתוך ולא בשאר מלאכות, אולם להשיטות החולקים בזה (וראה להלן באות יג) עדיין הקושיה במקומה עומדת.

וכל, שכן היה להגמ' לומר מפני יו"ט שחל בשבת שהרי ביו"ט לחודיה עדיין אין בו טעם לאסור, ובפרט דבהמשך סוגית הירושלמי מבואר דהיכא דיו"ט של ר"ה חל בערב שבת, א"א להשיא כליל ל' מפני יו"ט וכליל ל"א מפני שבת, ומבואר כאן להדיא שיש איסור בנפרד להשיא ביו"ט.

והיה נראה לענ"ד להעיר בזה בדרך אפשר במילתא חדתא, בהקדם דברי המשנה ברורה בביאור הלכה (סוס"י תקיא) אודות עישון הסיגריות ביו"ט: "בציגאריין, רגילים בחול להסיר הנשרף באצבע באצבע או לדחפו בקיר, יש לזהר מזה ביו"ט דיש בו משום כיבוי", והנה סדר השאת המשוואות כבר הבאנו בתחילת דברינו שאחרי שהיו מציתין את האור במשוואות היה מוליך ומביא מעלה ומוריד עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני וכן בראש ההר השלישי, ולא היו זזים משם עד שהיו רואים את כל הגולה כמדורת האש.

ומסתברא שהפעולה של ההולכה והבאה העלאה והורדה, היה מוריד מהמשוואות את הנשרף ויש לחוש בזה לכיבוי וכדברי הביה"ל, והרי"ז מלאכה האסורה ביו"ט, וגם בלא"ה יש לחשוש שעצם זה שעומדים כלילה בראשי ההרים יביא שהרוח תכבה את המשוואות ויש בזה משום גרם כיבוי, ויתכן שזהו טעם האיסור.

מתוך ולא הותרו אלא לצורך אוכל נפש נמצא שאסור ביו"ט.

וגם להראשונים הסוברים דכל המלאכות אמרינן בהו מתוך שהותרה, מ"מ חזינן דכמה דברים שיש בהן טורח מרובה ואוושא מילתא אסרו ביו"ט, ואין לך טורח ואוושא מילתא טפי ממדורות אלו, ולא גרע מחוה"מ דאמרי' (מו"ק יב ב) דהיכא דבעי גברא יתירא ומדוכרי דנורא אסור דאוושא מילתא, וכ"ש כאן דאוושא מילתא טובא להבאת הכלונסות וכל הדברים האלו ולהעלותם על ההרים ולעשות מדורות גדולות דבודאי אסור ביו"ט.

והדוחק בתירוצו הראשון, מלבד שאינו עולה יפה להשיטות הסוברים דאף בשאר המלאכות אמרינן מתוך, הרי שכבר הערנו לעיל דמי מעכב בידם מבעוד יום לקצור הכלונסאות והקנים ולקושרם במשיחה ולהביאם ולהעלותם על ההרים, ואה"נ באם לא יהא החודש חסר יניחום לחודש אחר שבו יהיה החודש חסר, שכן כלונסאות וקנים וכו' אינם כלל דבר האבד ואין כל חסרון אם ישמרום לחודש אחר, ואין נראה שיש בכך מלעכב השאת המשוואות כליל יו"ט.

י"ד) ומריש הוה אמינא דאולי האיסור הוא דחיישינן שמא יחול יו"ט של ר"ה בשבת, שאז בודאי אסור להשיא משוואות מפני השבת, אולם כמובן הא ליתא מכל

